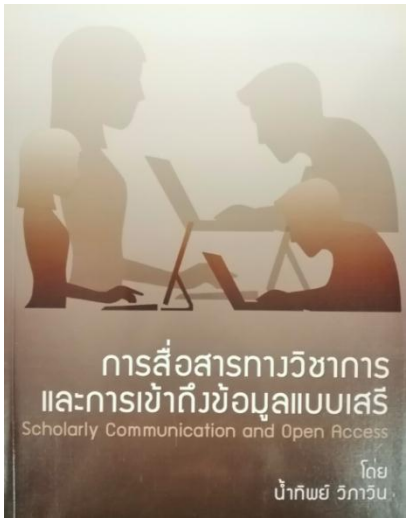
บทวิจารณ์หนังสือ

น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2561). **การสื่อสารทางวิชาการและการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



ผู้เขียนบทวิจารณ์

ร้อยตรีปรีดี ปลื้มสำราญกิจ

ห้องสมุดโรงเรียนเสนารักษ์ กรมแพทย์ทหารบก

หนังสือเรื่อง การสื่อสารทางวิชาการและการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี (Scholarly Communication and Open Access) ผู้แต่งคือ รองศาสตราจารย์ ดร. น้ำทิพย์ วิภาวิน หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือภาษาไทยเล่มแรกด้านการสื่อสารทางวิชาการซึ่งผ่านการรวบรวมเรียบเรียงและกลั่นกรองเนื้อหาจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียนที่ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารทางวิชาการอย่างต่อเนื่องมากกว่า 17 ปี เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มีจำนวน 9 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 การสื่อสารทางวิชาการ บทที่ 3 การจัดการข้อมูลวิจัย บทที่ 4 การเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี บทที่ 5 คลังสารสนเทศดิจิทัลและห้องสมุดดิจิทัล บทที่ 6 มาตรฐานการจัดการข้อมูลในคลังสารสนเทศดิจิทัล บทที่ 7 ตัวบ่งชี้ถาวร บทที่ 8 เครื่องมือวัดผลกระบทบของการสื่อสารทางวิชาการ และบทที่ 9 บทสรุป โดยแต่ละบทจะประกอบด้วยเนื้อหาที่ผู้เขียนได้สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีภาพประกอบ แผนภูมิ แผนผัง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น และมีคำถามทบทวนท้ายบทพร้อมคำตอบให้ผู้อ่านได้ตรวจสอบความเข้าใจและความรู้ที่ได้รับจากการอ่านเนื้อหาภายในบท นอกจากนี้ยังมีดรรชนีท้ายเล่มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้นหาเนื้อหาภายในหนังสือด้วย

บทที่ 1 บทนำ เนื้อหาในบทนี้เป็นการเกริ่นนำเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารทางวิชาการ เพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้พื้นฐานและเข้าใจเรื่องการสื่อสารทางวิชาการก่อนจะอ่านบทถัดไปในหนังสือเล่มนี้

บทที่ 2 การสื่อสารทางวิชาการ เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. ความหมายและพัฒนาการของการสื่อสารทางวิชาการ* การสื่อสารทางวิชาการเป็นองค์ประกอบสำคัญของวงจรการวิจัย ประกอบด้วย 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ 1) การวางแผนการวิจัยโดยการเขียนโครงการวิจัยและการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 2) การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล 3) การจัดเก็บและการเผยแพร่ข้อมูลการวิจัยผ่านกระบวนการสื่อสารทางวิชาการ พัฒนา พัฒนาการของการสื่อสารทางวิชาการมี 3 ระยะ เริ่มตั้งแต่มีวารสารทางวิทยาศาสตร์เล่มแรกของโลก ระยะที่มีการพัฒนาห้องสมุดและสมาคมห้องสมุด และระยะที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการผลิตวารสารอิเล็กทรอนิกส์และคลังสารสนเทศดิจิทัล *2. ประเภทรูปแบบและโมเดลของการสื่อสารทางวิชาการ* ประเภทของการสื่อสารทางวิชาการจำแนกได้ 2 ประเภท คือ 1) การสื่อสารทางวิชาการอย่างเป็นทางการ และ 2) การสื่อสารทางวิชาการอย่างไม่เป็นทางการ รูปแบบของการสื่อสารทางวิชาการ ประกอบด้วย วารสารวิชาการและคลังสารสนเทศดิจิทัล โมเดลของการสื่อสารทางวิชาการ ได้แก่ โมเดลตามหลักการนิเทศศาสตร์หรือการสื่อสาร โมเดลตามหลักทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และโมเดลตามหลักทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

บทที่ 3 การจัดการข้อมูลวิจัย เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. ความหมายของข้อมูลวิจัยและการจัดการข้อมูลวิจัย* ข้อมูลที่จำเป็นในการจัดการข้อมูลวิจัยประกอบด้วยข้อมูลที่มีอายุการใช้งานในช่วงเวลาหนึ่งและข้อมูลที่ถาวร *2. องค์ประกอบของกระบวนการวิจัยและการสงวนรักษาข้อมูลวิจัย* มีหัวข้อย่อยที่น่าสนใจคือ พัฒนาการของการสงวนรักษาข้อมูล ความสำคัญของการสงวนรักษาข้อมูล องค์ประกอบของการสงวนรักษาข้อมูล และกรณีศึกษาของการสงวนรักษาข้อมูล

บทที่ 4 การเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. ความหมายและรูปแบบของการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี* รูปแบบของการเข้าถึงข้อมูลโดยเสรีมี 6 รูปแบบ ได้แก่ 1) คลังสารสนเทศที่เปิดให้เข้าถึงแบบเสรี 2) วารสารที่เปิดให้เข้าถึงแบบเสรี 3) ทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด 4) หนังสือ/สิ่งพิมพ์แบบเปิด 5) การประชุมวิชาการที่เปิดให้เข้าถึงแบบเสรี และ 6) วิทยานิพนธ์ที่เปิดให้เข้าถึงแบบเสรี *2. พัฒนาการ โมเดลธุรกิจและตัวอย่างการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี* มีหัวข้อย่อยที่น่าสนใจคือ โมเดลธุรกิจของการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี โมเดลการสงวนรักษาข้อมูลเพื่อการใช้งานในระยะยาว ลิขสิทธิ์และสิทธิ์การอนุญาตให้ใช้ นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างการเข้าถึงแบบเสรีเพื่อใช้ในการศึกษา เช่น นวัตกรรมการศึกษาระบบเปิด (Massive Open Online Course : MOOC)

บทที่ 5 คลังสารสนเทศดิจิทัลและห้องสมุดดิจิทัล เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. ความหมายและประเภทของคลังสารสนเทศดิจิทัลและห้องสมุดดิจิทัล* ห้องสมุดดิจิทัลจำแนกได้ 2 ประเภท คือ 1) การจำแนกตามลักษณะงานประกอบด้วยระบบที่พัฒนาเองคลังสารสนเทศสถาบัน และทรัพยากรที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรการศึกษา 2) การจำแนกตามเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วยห้องสมุดที่มีการจัดการข้อมูลดิจิทัลแห่งเดียว ห้องสมุดที่มีการจัดการข้อมูลดิจิทัลหลายแห่ง และห้องสมุดเสมือน *2. พัฒนาการและตัวอย่างของคลังสารสนเทศดิจิทัลและห้องสมุดดิจิทัล* โดยมีตัวอย่างโปรแกรมที่เป็นคลังสารสนเทศดิจิทัล เช่น โปรแกรมเครือข่ายดาต้าเวิร์ส

บทที่ 6 มาตรฐานการจัดการข้อมูลในคลังสารสนเทศดิจิทัล เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. พัฒนาการและประเภทของมาตรฐานการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศดิจิทัล* ประกอบด้วยรายละเอียดและข้อกำหนดของเกณฑ์การรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลต่าง ๆ เช่น มาตรฐาน Data Seal of Approval (DSA) Core Trust Seal (CTS) และตัวอย่างการขอการรับรองมาตรฐานการจัดการข้อมูลในคลังสารสนเทสดิจิทัล *1. กรณีศึกษาความพร้อมในการขอรับรองมาตรฐานในคลังสารสนเทศ* มีหัวข้อที่น่าสนใจคือสภาพการจัดการข้อมูลวิจัยและวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยไทย และความพร้อมด้านจำนวนวิทยานิพนธ์และงานวิจัยในมหาวิทยาลัยไทย

บทที่ 7 ตัวบ่งชี้ถาวร เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. ความหมายและลักษณะของตัวบ่งชี้ถาวร* และ 2. ความหมาย วัตถุประสงค์ และความเป็นมาของตัวระบุวัตถุดิจิทัล ประกอบด้วยหัวข้อที่น่าสนใจ เช่น วัตถุประสงค์ของตัวระบุวัตถุดิจิทัล ความเป็นมาของตัวระบุวัตถุดิจิทัล องค์ประกอบของตัวระบุวัตถุดิจิทัล นโยบายโดยใช้โมเดลธุรกิจของแต่ละองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการการจดทะเบียนรหัสดีโอไอ

บทที่ 8 เครื่องมือวัดผลกระบทบของการสื่อสารทางวิชาการ เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง *1. ความหมายและความสำคัญของอินฟอร์มิติและบรรณมิติ 2. เครื่องมือวัดผลกระทบทางวิชาการและเครือข่ายสังคม* ประกอบด้วยหัวข้อที่น่าสนใจ เช่น ฐานข้อมูลการอ้างถึงบทความวิจัยและผลงานวิชาการ การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม

บทที่ 9 บทสรุป เนื้อหาบทนี้สรุปความสำคัญของการสื่อสารทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรหลายด้าน ได้แก่ การพัฒนากรอบความเป็นเลิศทางการวิจัย การพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลวิจัยเพื่อประโยชน์ในการใช้ข้อมูลซ้ำ การพัฒนาภาคีความร่วมมือในการสร้างคลังสารสนเทศดิจิทัล การพัฒนาศูนย์บริการภูมิปัญญาสถาบัน และการพัฒนาบิกดาตา

หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์โดยตรงสำหรับบรรณารักษ์ นักสารสนเทศ นักวิจัย นักวิชาการ ผู้บริหาร คณาจารย์ และผู้เรียนในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สารสนเทศศึกษา และสาขา อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานการศึกษาภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงผู้สนใจที่ต้องการศึกษาเรื่องการสื่อสารทางวิชาการและการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี เพื่อนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ตลอดจนพัฒนาสารสนเทศศาสตร์ให้ก้าวหน้าและเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นต่อไป